

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

ПОМИЛКИ ТА КВАЗІПОМИЛКИ АВТОРА

Даниляк Р.П.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

MISTAKES AND QUASI-MISTAKES OF THE AUTHOR

Danyliak R.P.

*Philosophy Ph. D.,
Associate Professor of Philosophy, Sociology and Religious
Studies Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Анотація

Розглянуто три типи помилок («внутрішню помилку», «зовнішню помилку» та «квазіпомилку»), які допускає автор як митець. Зроблено акцент на соціальній детермінованості «квазіпомилки».

Abstract

Three types of mistakes («internal mistake», «external mistake» and «quasi-mistake»), which are allowed by author as an artist, have regarded. An accent on social determinity of «quasi-mistakes» has put.

Ключові слова: автор, творчість, помилка, квазіпомилка, соціальна детермінація знання.

Keywords: author, creation, mistake, quasi-mistake, social determination of knowledge.

Помилки, яких припускається автор, не завжди є помилками у логіко-гносеологічному сенсі слова, тобто, твердженнями, які неадекватно відображають стан справ, оскільки є наслідком дефіциту інформації в суб'єкта. Художня творчість, як створення уявного, передбачає також здійснення помилок настільки відмінного типу, що постає питання, чи є вони тим, що протистоїть істині як цінності пізнавальної діяльності.

Наша мета – окреслити відмінності між деякими типами помилок, які допускає автор, та розглянути їх з точки зору соціальної детермінації знання.

В романі «Папуга Флобера» Дж. Барнс згадує про два типи помилок автора: „зовнішня помилка” та „внутрішня помилка” [див. 2, розділ 6].

«Зовнішня помилка» – це розлад між авторським твердженням в художньому (уявному) тексті та дійсним станом справ. Промовистим прикладом такої помилки Дж. Барнс називає епізод з добуванням вогню за допомогою окулярів одного з героїв «Володаря мух» В. Голдінга – короткозорого Рохи. Річ у тім, що увігнута лінза, яка використовується для корекції короткозорості, непридатна для збирання пучка сонячного світла та, відповідно, розпалювання вогнища. „Внутрішня помилка” – це суперечність між твердженнями, які є частинами витвору автора. Прикладом такої помилки можна назвати епізод з фільму Т. Стоппарда «Розенкранц і Гільденстерн мертві» (1990), в якому головні герої ведуть суперечку про детермінізм. Дискусія відбувається під час прийому їжі; глядач спочатку бачить на одязі одного з персонажів бризки від томату, але сам акт роздушування овочу та поява плям стається через 39 секунд кінематографічного часу. Ймовірно, що помилка допущена через недогляд відповідального за монтаж.

Очевидно, що прямої залежності між соціальним буттям митця та згаданими типами помилок немає.

Однак, на нашу думку, перелік помилок не обмежується згаданими. Зокрема, існують неточності, які допускає автор не через незнання обставин чи неухважність, а в силу деяких інакших причин, часто викликаних соціальними обставинами творчості. Зважаючи на те, що автор не завжди перебуває в омані та, більше того, може свідомо допускати оприлюднення неточної (а то й цілком невірної) інформації, ми пропонуємо називати такий різновид «квазіпомилкою».

Прикладом квазіпомилки є вірш П. Тичини «Пам’яті тридцяти», що вшановує розстріляних більшовиками на станції Крути полонених гімназистів та студентів. Точні обставини смерті молодих людей, яких було урочисто поховано на Аскольдовій могилі у березні 1918 року, залишаються нез’ясованими досі, однак, П. Тичина став свідком поховання двадцяти восьми загиблих, але ніяк не тридцяти. Очевидно, що «округлення» до числа «тридцять» у віршованому тексті було зроблено навмисно – з естетичних міркувань або, вужче, відповідно до вимог версифікаторської діяльності.

Прикладом квазіпомилки, яка виразно соціально детермінована, є свідчення радянського режисера Г. Олександрова, опубліковане у його спогадах. Згадуючи перебування на Венеційському кінофестивалі 1947 року, митець описує зустріч із кореспондентом ватиканської газети «L’Osservatore Romano», під час якої продемонстрував журналісту „велике фото, розміщене на її першій шпальті, де папа римський благословляв макет атомної бомби” [1, с. 287]. Нам не вдалося відшукати графічних свідчень благословення Понтифіком макета зброї масового знищення, натомість існують численні документи, які фіксують негативне ставлення офіційного Риму (та Папи Пія XII зокрема) до можливостей використання атомної енергії з метою знищення ворога. Наприклад, Пій XII, починаючи щонайменше з 1943

року, відгукувався про розвиток атомного озброєння як про потенційну катастрофу для всього людства, а номер «L'Osservatore Romano» від 7 серпня 1945 року (на наступний день після атомного бомбардування Хіросіми) цитує офіційну позицію Папи: «кожна військова дія, спрямована на невибіркове знищення цілих міст або великих територій з їхніми мешканцями, є злочином проти Бога та людини» [цит. за 3, р. 78].

Звісно, можна звинуватити радянського режисера в огульній брехні. Нам, однак, видається, що ситуація з оприлюдненням події, якої не було, є складнішою. По-перше, згадуваний Г. Олександровим епізод відбувається в контексті розгортання «холодної війни» між Заходом та СРСР (сам митець використовує у спогаді відповідні ідеологічні маркери, в тому числі, «залізна завіса», породжений Фултонською промовою В. Черчилля 1946 року). По-друге, режисер на той момент був не просто лояльним до радянської влади, але й отримав кілька офіційних винагород за ідеологічно правильне мистецтво (зокрема, став лауреатом Сталінської премії 1941 року). Нарешті, по-третє, свідчення приводиться в якості спогаду, в якому зміст події видається цілком правдоподібним в контексті тогочасної ситуації та ідеологічних обставин.

Мова йде про те, що режисер міг «згадувати» те, що не мало місця, але цілком правдоподібно вписувалося у контекст ситуації, яка згадувалася. Саме в цьому виявляється соціальна детермінація «квазіпомилки» – автор помиляється, тому що це відповідає потребам (інтересам) суспільства, частиною якого він є, а також його власним потребам (інтересам), які можуть бути задоволені лише соціальним шляхом.

Соціальна значущість «квазіпомилки» є більш суттєвою, ніж може видатися на перший погляд. Адже саме тому, що вони допускаються (не важливо, довільно чи мимовільно) авторитетним соціальним агентом, такі помилки швидко тиражуються та стереотипізуються в масовій свідомості. Як наслідок, вони з легкістю перетворюються на «факти», які з плином часу все важче піддаються спростуванню, адже вкрай складно заперечувати те, що «очевидне» для «всіх», «підтверджене» авторитетною інстанцією та підтримане офіційною ідеологією.

Таким чином, якщо «зовнішня» та «внутрішня» помилка в будь-якому разі залишаються суперечностями «всередині» художньої творчості, то «квазіпомилка» часто має суттєвий соціальний ефект.

Список використаної літератури

1. Александров Г. В. Два мира – два искусства / Г. В. Александров // Александров Г. В. Эпоха и кино. – 2-е изд., доп. – М.: Политиздат, 1983. – С. 285-298.
2. Barnes J. Flaubert's Parrot / Julian Barnes. – N. Y.: Vintage International, 1990. – 190 p.
3. Helmick R. G. The Crisis of Confidence in the Catholic Church [Електронний ресурс] / Raymond G. Helmick, S. J. – N. Y.: Bloomsbury press, 2014. – 320 p. – Режим доступу: [https:// https://goo.gl/wxvwpL](https://goo.gl/wxvwpL). – Дата звернення: 29.05.2018. – Назва з екрана.